

13. Ухвала Колегії суддів палати з кримінальних справ Верховного Суду України від 30.07.2002 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon1.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=п0044700-02>.
14. Куринов Б.А. Автотранспортные преступления. Квалификация и ответственность / Б.А. Куринов. – 2-е изд., перераб. – М. : Юрид. лит., 1976. – 208 с.
15. Скирский И.В. Уголовная ответственность за нарушение действующих на транспорте правил : автореф. дисс. ... канд. юрид. наук / И.В. Скирский. – М., 1985. – 21 с.
16. Коробеев А.И. Квалификация нарушений правил, действующих на транспорте / А.И. Коробеев // Советская юстиция. – 1980. – № 17. – С. 19–21.
17. Филяновский И. Преступное нарушение правил, действующих на транспорте / И. Филяновский // Советская юстиция. – 1976. – № 21. – С. 11–12.
18. Жулев В.И. Ответственность участников дорожного движения : [практическое пособие] / В.И. Жулев, С.И. Гирько. – М. : Юристъ, 1997. – 160 с.
19. Кримінальна справа № 1-298 (2001) // Архів місцевого суду м. Феодосії.

УДК 343.98

СУЧАСНІ МОЖЛИВОСТІ ВЕРИФІКАЦІЇ НЕВЕРБАЛЬНОЇ ІНФОРМАЦІЇ В МЕЖАХ КРИМІНАЛЬНОГО ПРОВАДЖЕННЯ

MODERN OPPORTUNITIES OF VERIFICATION OF NON-VERBAL INFORMATION WITHIN CRIMINAL PROCEEDINGS

Ващук О.П.,

к.ю.н., доцент, доцент кафедри криміналістики

Національний університет «Одеська юридична академія»

Проведення процесуальних дій під час кримінального провадження надає можливість отримати достовірну інформацію про злочинну подію, яка мала місце. Під час досудового розслідування основною процесуальною дією є слідча дія, у судовому провадженні – судовий розгляд. Обидва процеси супроводжуються обміном, обробкою та оцінюванням даних у двох паралелях комунікації – вербальної та невербальної. Процес верифікації отриманих даних (вербально-невербальних) у кримінальному провадженні є однією з форм її отримання (вербально-невербальної), яку потрібно розглядати як самостійний процес, що має власні складники.

Дослідження присвячене аналізу верифікації невербальної інформації в кримінальному провадженні з урахуванням процесуального й криміналістичного складників. Надано характеристику процесу верифікації з подальшим використанням результатів у доказуванні. Систематизовано сучасні можливості верифікації невербальної інформації в межах кримінального провадження. Висвітлено перспективи дослідження невербальної інформації в судовому провадженні як наступний етап вивчення верифікації в межах кримінального провадження.

Ключові слова: кримінальне провадження, досудове розслідування, судовий розгляд, вербальна комунікація, невербальна комунікація, невербальна інформація, верифікація, верифікація невербальної інформації.

Проведение процессуальных действий в ходе уголовного производства позволяет получить достоверную информацию о преступном событии, которое имело место. Во время досудебного расследования основным процессуальным действием является следственное действие, в судебном производстве – судебное рассмотрение. Оба процесса сопровождаются обменом, обработкой и оценкой данных в двух параллелях коммуникации – вербальной и невербальной. Процесс верификации полученных данных (вербально-невербальных) в уголовном производстве и является одной из форм ее оценки (вербально-невербальной), которую следует рассматривать в качестве самостоятельного процесса, имеющего собственные составляющие.

Исследование посвящено анализу верификации невербальной информации в уголовном производстве с учетом процессуальной и криминалистической составляющих. Охарактеризован процесс верификации с последующим использованием результатов в доказывании. Систематизированы современные возможности верификации невербальной информации в пределах уголовного производства. Освещены перспективы исследования невербальной информации в судебном производстве как следующий этап изучения верификации в рамках уголовного производства.

Ключевые слова: уголовное производство, досудебное расследование, судебное рассмотрение, вербальная коммуникация, невербальная коммуникация, невербальная информация, верификация, верификация невербальной информации.

Conducting of the procedural actions during criminal proceedings allows getting reliable information about criminal event that took place. During the pre-trial investigation the main action is a procedural investigative action and in the court proceedings – a trial proceedings. Both processes are accompanied by the exchange, processing and evaluation of data in two parallels of communication – verbal and non-verbal. The verification of the data (verbal-non-verbal) in criminal proceedings is a form of its evaluation (verbal, nonverbal), which should be an independent process with its own constituents.

Conclusions (results) of verification in criminal proceedings will indicate authenticity or inauthenticity (truth/non-truth) of information of criminal events that took place. The evaluation of the results of verification in criminal proceedings conducted a subject that is able to analyze all the material and confirm or refute the findings provided by the verifier.

Verification of non-verbal information together with verbal within criminal proceedings significantly increases the effectiveness of its holding in a short time and cardinaly affect the election of the most likely areas of investigation and examination

Research is dedicated to analysis of verification of non-verbal information in criminal proceedings with regard to procedural and criminalistic component. The characteristic of the verification process with subsequent using the results in evidence is given. Modern possibilities of non-verbal information verification within criminal proceedings are systematized. Perspectives of research of non-verbal information in court proceedings as the next stage of study of verification within criminal proceedings are highlighted.

Key words: criminal proceedings, pre-trial investigation, trial proceedings, verbal communication, non-verbal communication, non-verbal information, verification, verification of non-verbal information.

Кримінальне провадження, що включає в себе до-судове розслідування й судове провадження, являє собою процесуальні дії у зв'язку з учиненням діяння, яке передбачене Кримінальним кодексом України [1, с. 4]. Кримінальне провадження як специфічна людська діяльність передбачає нормативно врегульовану діяльність суб'єктів із чітким визначенням їхніх прав та обов'язків, умов і правил зазначеної діяльності. Проведення процесуальних дій під час кримінального провадження дає можливість отримати достовірну інформацію про злочинну подію, яка мала місце. Під час досудового розслідування основною процесуальною дією є слідча дія, у судовому провадженні – судовий розгляд. Обидві форми розгляду є засобом збору, фіксації та перевірки як доказової, так й орієнтувальної інформації, що має значення для кримінального провадження. Результати, отримані під час кримінального провадження, стратегічно визначають його напрями, тактично виокремлюють першочергові завдання й суттєво впливають на встановлення обставин злочинної події.

Учасники кримінального провадження отримують, обробляють і оцінюють дані одночасно у двох паралелях людської комунікації (вербальної та невербальної). Вербальна сторона комунікації найчастіше визначається вченими як отримання, обробка й дослідження даних, що використовуються як докази в кримінальному провадженні. Вербальні засоби комунікації в процесі взаємообміну інформацією завдяки мові (усній, письмовій тощо) вимагають від людини активної розумової діяльності, базуючись на системі усталених норм [2]. Невербальні засоби комунікації, у свою чергу, є своєрідним лакмусом вербальних, доповнюючи, супроводжуючи та розкриваючи їх справжню сутність [3]. Процес верифікації отриманих даних (вербально-невербальних) у кримінальному провадженні і є однією з форм її оцінювання (вербально-невербально-го), яку потрібно розглядати як самостійний процес, що має власні складники.

Основною складовою частиною невербальної комунікації є невербальна інформація. Не останню роль вона відіграє абсолютно на всіх стадіях кримінального провадження, починаючи з процесу дослідження злочинної події загалом, витікаючи в окремо взяті його обставини й завершуючись прийняттям судового рішення. У рамках дослідження невербальної інформації про злочинну подію учасник кримінального провадження має реальну можливість вивчити зовнішній і внутрішній стани іншого учасника в конкретний момент кримінального провадження, а також постійно аналізувати емоційний стан співрозмовників на різних стадіях кримінального провадження під час обміну будь-якою інформацією.

Питання верифікації нами досліджувались окремо [4, с. 89–92] та у співвідношенні до валідації в межах кримінального провадження [5, с. 45–48]. Також у попередніх дослідженнях ми підкресливали самостійність таких криміналістичних методів опрацювання інформації, як верифікація та валідація, де під верифікацією в межах кримінального провадження ми розуміємо зіставлення відповідності встановлених (уявних і реальних) обставин ходу й результатів злочинної події, що мала місце, і дійсності, завдяки застосуванню яких верифікатор (особа, яка верифікує інформацію) та валідатор (особа, яка проводить валідацію інформації) отримують ефективні й швидкі результати опрацювання вербально-невербальної інформації. Застосування методу верифікації дає змогу здійснити індивідуальну інформаційну взаємодію суб'єктів щодо встановлення істини в кримінальному провадженні (відповідність отриманих результатів сутності події, що мала місце в минулому), а використання методу валідації підтверджує дотримання процесуальних норм і відповідності ходу й результатів кримінального провадження криміналістичним правилам і рекомендаціям.

Метою статті є аналіз верифікації невербальної інформації в кримінальному провадженні з урахуванням процесуального та криміналістичного складників, характеристика процесу верифікації з подальшим використанням результатів у доказуванні. У межах статті ми систематизуємо результати дослідження саме щодо сучасних можливостей верифікації невербальної інформації в межах кримінального провадження. Саме тому дослідження невербальної інформації в судовому провадженні є наступним кроком у дослідженні верифікації в межах кримінального провадження.

Залежно від злочинної події, яка мала місце, дані про вербально-невербальні складові частини ознак, властивостей і стан учасників кримінального провадження сприятимуть миттєвому орієнтуванню в ситуації, що склалася. І якщо щодо дослідження вербальної інформації методи дослідження визначені чинним Кримінальним процесуальним кодексом України, то з метою ефективного вивчення невербальної інформації рекомендується використовувати такі методи пізнання: спостереження (види – відкрите, закрите, змішане); розмова (види – односуб'єктна, двосуб'єктна, багатосуб'єктна тощо); експеримент (види – загальний, окремий). Уніфіковане використання вищезазначених методів пізнання вербальної та невербальної інформації в кримінальному провадженні:

- сприятиме ефективній діагностиці емоційного й інформаційного стану учасників кримінального провадження;

- сприятиме встановленню психологічного та емоційного контакту з учасниками кримінального провадження;

- виявить ознаки дійсного ставлення учасників кримінального провадження до обставин події злочину;

- створить передумови для виявлення рівнів протидії в установленні істини в кримінальному провадженні;

- підвищить ефективність керуючого впливу слідчого на психоемоційний стан і поведінку учасників кримінального провадження.

Емоційний (внутрішній стан) будь-якого учасника кримінального провадження складно верифікувати. На цьому етапі від верифікатора (слідчого, прокурора) вимагається зосередження уваги на психоемоційному складникові людської комунікації. Отримані вербально-невербальні дані в межах кримінального провадження зумовлюються такими особистими властивостями верифікатора:

- здатністю до планомирного та цілеспрямованого вивчення особистості учасників на початку кримінального провадження;

- здатністю до оцінювання й використання вже наявної та встановленої на початковій стадії кримінального провадження інформації про учасників кримінального провадження;

- здатністю до своєчасної ефективної організації власної професійної поведінки, її зовнішньої форми й адаптації під час кримінального провадження.

Варто розпочинати дослідження процесу верифікації невербальної інформації в кримінальному провадженні з характеристики об'єкта верифікації; предмета верифікації; суб'єкта верифікації (суб'єкт-прийому, суб'єкт-передачі); механізму верифікації; висновків (результатів) верифікації; оцінювання верифікації.

З метою адаптації криміналістичного методу верифікації інформації, накладаючи його складові частини на стадії кримінального провадження, отримуємо такі кореляційні стадії:

- верифікація невербальної інформації до внесення даних до ЄРДР;

- верифікація невербальної інформації в межах кримінального провадження;

• верифікація невербальної інформації поза кримінальним провадженням.

У рамках верифікації невербальної інформації верифікатор (слідчий, прокурор) отримує дані, що свідчать про відповідність установленим обставинам злочинної події самій події, що мала місце, з відомостями про інформаційно-емоційний стан її учасників. І саме це сприятиме вибору верифікатором оптимальної лінії власної поведінки для вирішення поточних завдань, що виникають у кримінальному провадженні.

Об'єктом верифікації невербальної інформації в кримінальному провадженні є інформаційно-комунікаційна сторона кримінального провадження у формі комунікації зі спеціальними кримінально-процесуальними наслідками. Предметом верифікації невербальної інформації в кримінальному провадженні, у свою чергу, є закономірності опрацювання криміналістично-значущої інформації. Закономірності опрацювання включають у себе виявлення, збір, фіксацію, дослідження, оцінювання, формування висновків і використання криміналістично-значущої інформації в кримінальному провадженні.

Механізм верифікації невербальної інформації – це система дій, що містить використання спеціальних прийомів верифікації інформації, яку надав суб'єкт-передачі суб'єкту-прийому у вигляді вербально-невербальних даних (динамічність, статичність тощо).

Суб'єктами верифікації невербальної інформації в кримінальному провадженні є сторони кримінального провадження, потерпілий, його представник і законний представник, цивільний позивач, його представник і законний представник, цивільний відповідач, його представник і законний представник, особа, щодо якої розглядається питання про видачу в іноземну державу (екстрадиція), заявник, свідок і його законний представник (адвокат), понятий, заставодавець, перекладач, експерт, спеціаліст, а також інші особи у випадках, передбачених Кримінальним процесуальним кодексом України (суб'єкт-прийому, суб'єкт-передачі).

Висновки (результати) верифікації в кримінальному провадженні будуть свідчити про достовірність або недостовірність (істинність/неістинність) інформації злочинної події, що мала місце. Оцінювання результатів верифікації в кримінальному провадженні проводить суб'єкт, який здатний проаналізувати всі матеріали та підтвердити або спростувати висновки, надані верифікатором.

Оскільки Кримінальний процесуальний кодекс України регламентує порядок кримінального провадження у двох напрямках (досудове розслідування й судове провадження), потрібно розглянути можливості верифікації невербальної інформації в межах цих напрямків окремо.

Варто говорити про сучасні можливості верифікації невербальної інформації в межах кримінального провадження крізь призму його характеристики **на досудовому розслідуванні**.

Верифікація – це перевірка достовірності інформації щодо відповідності дійсності (*інформативна ознака*).

Об'єкт дослідження – хід і результати досудового розслідування (*об'єктивна ознака*).

Засоби – інформація, що є в наявності (акти, відгуки, характеристики, показання, висновки експертизи тощо) (*інструментальна ознака*).

Суб'єкт – учасники досудового розслідування (*суб'єктна ознака*).

Об'єктивне оцінювання відповідності ходу та результатів досудового розслідування події, що мала місце, з урахуванням індивідуальних якостей і властивостей учасника досудового розслідування (*процесуальна ознака*).

Об'єктивне оцінювання відповідності ходу та результатів досудового розслідування події, що мала місце, з урахуванням індивідуальних якостей і властивостей

учасника досудового розслідування (*криміналістична ознака*).

Статичне дослідження – зіставлення, порівняння тощо (*статична ознака*).

Динамічне дослідження – проведення додаткових і повторних процесуальних дій тощо (*динамічна ознака*).

Сфера дослідження – початок досудового розслідування; слідчі (розшукові) дії; негласні слідчі (розшукові) дії; повідомлення про підозру; зупинення досудового розслідування; закінчення досудового розслідування; досудове розслідування кримінальних проступків; оскарження рішень, дій чи бездіяльності (*ознака сфери*).

Висновок – достовірність/недостовірність (істинність/неістинність) інформації щодо відповідності дійсності (події, що мала місце) (*результативна ознака*).

Виокремлюючи в процесі верифікації невербальної інформації вищезазначені напрями, ми виявляємо їх специфічні складові частини та предмет дослідження. Ураховуючи складники процесу верифікації, ми доходимо висновку, що вагоме місце **в судовому провадженні** також посідає невербальна інформація, яку особа має можливість верифікувати під час судового розгляду. Тому варто звернути увагу на її дослідження з моменту підготовчого провадження (глава 27 Кримінального процесуального кодексу України).

Отже, верифікація інформації в судовому провадженні являє собою складний і ступеневий процес, що полягає в перевірці відповідності наявних даних у судовому провадженні події, що мала місце. Саме використання цього криміналістичного методу під час опрацювання інформації в судовому провадженні може забезпечити своєчасну перевірку наявної інформації та буде впливати на обрання правильного подальшого напрямку кримінального провадження.

Щодо сучасних можливостей верифікації невербальної інформації в межах кримінального провадження в судовому провадженні ми спостерігаємо таке.

Верифікація – перевірка достовірності інформації щодо відповідності дійсності в судовому провадженні (*інформативна ознака*).

Об'єкт дослідження – хід і результати судового провадження (*об'єктивна ознака*).

Засоби – інформація, що є в наявності (обвинувальний акт, клопотання тощо) (*інструментальна ознака*).

Суб'єкт – учасники судового провадження (*суб'єктивна ознака*).

Об'єктивне оцінювання відповідності ходу та результатів судового провадження події, що мала місце, з урахуванням індивідуальних якостей і властивостей учасника судового провадження (*процесуальна ознака*).

Об'єктивне оцінювання відповідності ходу та результатів судового провадження події, що мала місце, з урахуванням індивідуальних якостей і властивостей учасника судового провадження (*криміналістична ознака*).

Статичне дослідження – зіставлення, порівняння, аналіз тощо (*статична ознака*).

Динамічне дослідження – проведення додаткових і повторних процесуальних дій у ході судового провадження тощо (*динамічна ознака*).

Сфера дослідження – судове провадження в першій інстанції, судове провадження з перегляду судових рішень, особливі порядки кримінального провадження, виконання судових рішень (*ознака сфери*).

Висновок – достовірність/недостовірність (істинність/неістинність) інформації щодо відповідності дійсності (події, що мала місце) (*результативна ознака*).

Отже, верифікація невербальної інформації в сукупності з вербальною в межах кримінального провадження істотно підвищує ефективність його проведення за короткий проміжок часу й кардинально впливає на обрання найбільш імовірних напрямків розслідування та розгляду.

ЛІТЕРАТУРА

1. Кримінальний процесуальний кодекс України. – Х. : Одиссей, 2012. – 385 с.
2. Почепцов Г.Г. Теория коммуникации / Г.Г. Почепцов. – М. : Рефл-бук ; К. : Ваклер, 2001. – 656 с.
3. Лабунская В.А. Невербальное поведение / В.А. Лабунская. – Ростов-на-Дону : Издательство Ростовского университета, 1986. – 135 с.
4. Ващук О.П. Верифікація відомостей/даних на початку досудового розслідування / О.П. Ващук // Науковий вісник Херсонського державного університету : зб. наук. пр. Серія «Юридичні науки». – Херсон : Видавничий дім «Гельветика», 2015. – Вип. 6. – Т. 3. – С. 89–92.
5. Ващук О.П. Співвідношення верифікації та валідації в кримінальному провадженні / О.П. Ващук // Вісник Вищої кваліфікаційної комісії суддів України. – 2016. – № 1 (17). – С. 45–48.
6. Хорст Р. Ваше тайное оружие в общении: мимика, жест, движение / Р. Хорст. – М. : Интерэксперт; Инфра-М, 1996. – 227 с.

УДК 343.121.4

ЩОДО ПИТАННЯ РОЗМЕЖУВАННЯ ПОНЯТЬ «ЗАХИСТ» ТА «ОХОРОНА» У КРИМІНАЛЬНОМУ ПРОВАДЖЕННІ В СВІТЛІ МІЖНАРОДНИХ СТАНДАРТІВ ПРАВ ЛЮДИНИ

ON THE ISSUE OF THE DISTINCTION BETWEEN CONCEPTS OF «PROTECTION» AND «GUARDING» IN THE CRIMINAL PROCEEDINGS IN THE LIGHT OF INTERNATIONAL HUMAN RIGHTS STANDARDS

Волошанівська Т.В.,

аспірант кафедри кримінального процесу

Національний університет «Одеська юридична академія»

У статті аналізується зміст таких правових категорій як «захист» та «охорона», досліджуються особливості застосування зазначених понять у кримінальному процесуальному законодавстві України, а також у міжнародних нормативних документах з прав людини. Виділено основні критерії для розмежування названих понять, а також вироблено пропозиції щодо внесення змін до законодавства в частині більш точного використання термінів «захист» та «охорона». Визначено поняття захисту як діяльності у широкому і вузькому значенні та як кримінально-процесуальної функції.

Ключові слова: правовий захист, захист прав та свобод особи, охорона прав особи, міжнародні стандарти у сфері прав людини.

В статье анализируется содержание таких правовых категорий как «защита» и «охрана», исследуются особенности применения указанных понятий в уголовном процессуальном законодательстве Украины, а также в международных нормативных документах по правам человека. Выделены основные критерии для разграничения названных понятий, а также выработаны предложения касательно внесения изменений в законодательство в части более точного использования терминов «защита» и «охрана». Определено понятие защиты как деятельности в широком и узком значении и как уголовно-процесуальной функции.

Ключевые слова: правовая защита, защита прав и свобод личности, охрана прав личности, международные стандарты в области прав человека.

In the article the content of such legal categories as «protection» («defence») and «guarding» is analyzed, specialty of the application of these concepts in the criminal procedural legislation of Ukraine, as well as in the international regulations on human rights, is explored. The main criterion for distinguishing the concept of «protection» from the concept of «guarding» is ascertained, which is the reason for the initiation of protection, namely the violation of the rights of any person or the threat of such violations. Protection is defined as an activity for the application of measures of termination of right violations or prevention of such violations in the case of such threat existence, which are carried out under the procedures of the solution to the legal dispute. On the basis of this conclusion proposals regarding amendments to the legislation to better use of law-terms «protection» and «security» are developed. As a result of the analysis of authentic English texts of international human rights standards the features of the use of the law-terms «protection» and «defence» were determined, the differences between them were identified. The main approaches to the understanding of these law-terms in the literature on criminal procedure are considered. In this matter it was distinguished a broad understanding as the protection against any violations of the rights or such threats and narrow understanding of defence as a criminal procedure function withstanding prosecution function in adversarial criminal proceedings. It was determined that the defense in criminal proceedings is a procedural function, which is a specific direction of the criminal procedural activity for protection of the rights, freedoms and interests of the person who is being prosecuted.

Key words: legal protection, defence, protection of individual rights and freedoms, guarding of individual rights, international standards of human rights.

Проголошення Конституцією України людини, її життя і здоров'я, честі та гідності, недоторканності та безпеки найвищою соціальною цінністю визначає вжиття заходів щодо охорони та захисту прав людини першочерговим завданням держави. До того ж обраний Україною євроінтеграційний шлях та завдання, які взяла на себе наша держава, вимагають вжиття заходів для уніфікації та стандартизації національного кримінального процесуального закону відповідно до європейських стандартів, створення умов для ефективної реалізації процесуальних прав усіх учасників даного виду провадження. Прийняття Кримінального процесуального кодексу України (далі – КПК України) стало важливою віхою на цьому шляху. При цьому слід відзначити, що ефективне нормативне регулю-

вання кримінально-процесуальної діяльності може бути досягнуте лише за неухильного дотримання правил законодавчої техніки, зокрема, за умови застосування чітко визначеної юридичної термінології. У зв'язку з цим перед наукою кримінального процесу поставлено завдання щодо вироблення однозначного підходу до основних правових категорій, у т. ч. й таких понять, як «захист» та «охорона».

Проблеми охорони та захисту прав та законних інтересів людини, особи та громадянина на сьогодні досить широко досліджуються у наукових розробках в сфері прав людини різної галузевої спрямованості. Не є виключенням і кримінальний процес. Дане питання досліджувалося такими ученими-процесуалістами, як Ю. П. Алєнін, А. М. Бірюкова, Т. В. Варфоломєєва, І. Ю. Гловацький,